

El port de Pals entre la desídia institucional i acadèmica

Autor: Leonard Garcia i Solà
Data de publicació: 29-05-2024

En Leonard Garcia respon l'article d'En Pius Pujades «Cercant el port de Pals», publicat al diari El Punt/Avui», el passat 5 d'agost del 2023, i aporta una mica més d'informació sobre aquest port famós i la sortida de la primera expedició colombina.

En Pla ja esmentava l'existència d'un barri mariner a Pals. El règim franquista, Ràdio Liberty i la brutal subsegüent especulació urbanística, atida des del règim, han fet que es vegi el «remenar el passat» com una interferència i una nosa innecessària. El 2012, i per insistència del Cercle Català d'Història i amb dades aportades anteriorment per la FEHC i l'INH?, es va treure a la llum part de les restes de l'esmentat barri, entre la Torre de Mar i l'interior de Ràdio Liberty. Avui, la desídia institucional i acadèmica han deixat l'indret irreconeixible. Indignitat i vergonya al més alt nivell. Fins fa poc, uns rètols en aquell entorn de l'Ajuntament, la Generalitat i el Ministerio?, desentenent-se del tot en cas que algú hi prenia mal, eren tota la «inversió» pública. Ara, ni els rètols.

Pel que fa a la versemblança d'haver estat el port de sortida de l'expedició colombina, demanem-nos per què des del gruix de la historiografia catalana es menysté la crònica que en el capítol sobre l'època dels descobriments? ens deixà el darrer i un dels més grans intel·lectuals anteriors al 1714, com fou En Narcís Feliu de la Penya. A la seva crònica històrica sobre la nació catalana, intitulada en castellà Anales de Cataluña un regal que es volia oferir al candidat austriacista?, hi diu de forma inequívoca que la sortida solemne dels primers viatges colombins fou des de Barcelona (i penso que primer destí, si venien del port empordanès) i que es tractava d'una empresa totalment catalana. Així ho explica: «Premió Dios este año al Rey la generosa fè, con que despreciò las riquezas, y tributos de los judios, con otra mayor riqueza, en el descubrimiento de las Indias, y à Barcelona la fidelidad, y amor con su Rey, favoreciendola con esta plausible noticia, llegando a ella Colon para participar al Rey, que las avia descubierto por medio de un marinero Catalàn». I rebla: «Muy de nuestro intento es referir esta nueva Maravilla por ser la Nacion Catalana la primera que plantò en aquel Nuevo Mundo el Glorioso Estandarte de la fe, y la que partiò de Barcelona con Colon, para aquella conquista». En aquestes mateixes ratlles hi fa constar que el retorn fou el 3 d'Abril.

Pel que fa al segon viatge, ens fa avinent: «Mandò el Rey a Juan Rodriguez de Fonseca [...] que previniesse Vasos [?] para passar mil y quinientos hombres, diò nuevo aliento a los Catalanos para esta empresa. Embarcaronse en grande numero en Barcelona con Colon, y fuè al capitán Pedro Margarit. Partieron de Barcelona con la Flota de Colon, llegaron a Cadiz á 23 de Setiembre: partieron de Cadiz, tomando tierra en la Isla que llamaron Deseada, después a la que nombraron Española».

I, finalment, una referència al Patriarca Boïl i les seves diferències amb En Colom: «Huvo algunos disgustos entre Colon, y el Patriarca, quexandose el Patriarca Boyl de Colon por algunos castigos, que juzgava injustos. Tenia en grande credito al Patriarca Boyl el Rey; y para asegurarlo, y manifestar que aun en este tiempo los Reyes hablaban en Catalán, se ponen en este lugar las dos Cartas que se siguen sacadas del Archivo de Monserrate».

Per què, doncs, a partir d'aquestes dades i consideracions aportades per En Feliu de la Penya, han de tenir més crèdit les cròniques beneïdes per la Inquisició i monarquia castellanès, que fan genovès En Colom, obliden el paper principal de Barcelona i transmuten el nostre Pals per un altre, a Andalusia, el qual necessiten cognomenar amb l'afegitó de «de la Frontera», «de Huelva», «de Moguer» o, fins i tot, «de Portugal»?

Ferran, el segon fill d'En Colom i promotor de la que hauria d'haver estat la més gran obra d'abast geogràfic peninsular, parla, en el registre de municipis, només i solament de «Palos», ja que fins aquell moment no li calia diferenciar-se d'un altre Pals: l'empordanès i mediterrani.

A la seva definició d'aquesta vila andalusa ?que causa perplexitat en certs historiadors andalusos, però que no van més enllà en les seves indagacions? ens ve donat, pels esborranys conservats d'aquesta obra començada el 1517, un «3 d'Agost» (és que En Ferran Colom pretenia commemorar el 25è aniversari de la primera expedició del seu pare?). Estic parlant de l'obra coneguda com a Cosmografia de España o Itinerario, que fou prohibida de continuar a instàncies dels Consells de Castella i d'Índies davant Carles V, el 1523 (circumstància que continua deixant «perplexos» els historiadors andalusos, perquè no s'han pogut explicat mai la veritable raó de l'aturada del projecte).

Després d'haver trobat la cèdula prohibitòria a finals del segle XIX, se n'ha publicat un recull en dues edicions: una el 1911 i l'altra el 1989 (4t i 5è centenaris respectivament). I és on trobem una definició del «Palos» (reg. núm. 5316) de l'època (del Pals empordanès, cap dada), que fa: «Villa de 1000 vezinos, es de 3 señores del rei i de Pedro de Portocarrero, tiene ribera de mar, una fortaleza y se cultivan viñas y olivares». El segon fill de l'Almirall Colom, ¿no hauria d'haver-hi registrat que el seu pare va sortir d'aquella vila cap a l'Atlàntic? Com és que, per contra, sí que s'hi anaven incorporant fites històriques rellevants que van tenir lloc en alguna de les viles registrades? Aquest és el cas de la vila on va tenir lloc la desfeta del Guadalete (reg. n.º 4511) amb el rei Roderic, el 711, vuit segles abans. I ens demanem: ¿no hauria d'haver-hi hagut memòria, doncs, d'un fet més gloriós i protagonitzat pel seu pare tan sols feia 25 anys?

Qui sap si En Ferran Colom, segur coneixedor de les intrigues i martingales polítiques de la seva època, no estaria al corrent de les maniobres de Castella –tant convençuda com estava del seu paper imperial i evangelitzador– per apropiarse del protagonisme català pel que fa a gestes geogràfiques i el prestigi que, de segur, hi aniria associat. Tanmateix, en una innocent obra de caràcter «tècnic» –com ho hauria de ser una Cosmografia de España– és molt estrany i sospitos que no s'hi remarqui el paper de «Palos» en el projecte colombí.

En tot cas, sempre ens podem demanar per què el cosí-germà del rei, l'Infant Fortuna (Enric d'Aragó) va exigir en el seu testament «que no volia cap castellà en els seus dominis». És que era conscient de l'historicidi que representava el designi reial d'apartar Pals de la història universal? Fou una de les causes de la seva enemistat amb el rei Ferran? Per no parlar del «misteri» –encara per explicar– sobre el perquè del silenci institucional a Barcelona en el moment de l'arribada d'En Colom després del primer viatge, el 3 d'Abril de 1493. I encara hi ha qui s'escandalitza i troba «conspiranoic» En Jordi Bilbeny quan mantes vegades ha posat damunt la taula el paper cabdal de la censura inquisitorial al servei exclusiu de la Corona de Castella.

Lleonard Garcia

5 d'agost del 2023